

Dagsverket

DALARNAS HEMBYGDSFÖRBUND

NR 3. 2023 ÅRG 41 PRIS 30 KR

Nils Holgersson

Kollo

Mat

Näs Olle Tranberg.

En skog av kunskap

"Idag är skogen ett minst sagt hett ämne med krafter som både vill bevara och använda skogens råvaror. Det här tog vi avstamp ifrån när vi bestämde att hembygdsförbundets årsbok skulle bli på temat "En skog av kunskap", med ämnen kopplade till denna fantastiska resurs."

SÅ LÄNGE JAG kan minnas har jag varit i skogen. Jag lekte i skogen som barn, jag har nästan jämt bott i skogen och idag jobbar jag med skog. Att skogen fyller en viktig roll i våra liv är jag inte ensam om att känna, och så har det varit i hundratals år i det skogrika Dalarna. Idag är skogen ett minst sagt hett ämne med krafter som både vill bevara och använda skogens råvaror. Det här tog vi avstamp ifrån när vi bestämde att hembygdsförbundets årsbok skulle bli på temat "En skog av kunskap", med ämnen kopplade till denna fantastiska resurs.

Men att skildra den rikt fasetterade skogen är också en utmaning, det finns så mycket att berätta. Med ett antal olika ämnen kopplade till skog hoppas vi att öka förståelsen för skogens komplexitet och dess betydelse för både naturen och människan i både dåtid, nutid och framtid.

Vi hoppas kunna belysa skogens roll genom att fördjupa oss i skogens biologiska, historiska och kulturella dimensioner i Dalarna. Grunden för människans nyttjande av skogen ligger i själva biologin och i det ekosystem som skogen utgör. Genom att utforska skogens biologiska arv i ett historiskt perspektiv, från de 10 000 år gamla granklonerna som finns i Dalarnas fjällvärld och skogsbrandens historiska perspektiv, till ovanliga och vanliga arter, kan vi öka vår förståelse för hur dagens skogar fungerar och vuxit fram och hur vi människor använt oss av de.

Få resurser, med undantag för malmen, som skogen har spelat en så central och avgörande roll i Dalarnas historia när det kommer till samhällsutvecklingen. Skogen har varit en oerhört betydelsefull källa för resurser, råvaror och livsmedel för hela länet. Det rör allt ifrån hur skogen hanterats som resurs till gruvor, husbygge och slöjd till arbetsplats för både män och kvinnor. Skogen har även en djup kulturell och kreativ betydelse för människor i Dalarna. Den har inspirerat dalakonstnärer, författare, poeter och filosofer genom historien.

Ja, ni förstår. Skogen är en oändlig källa till kunskap, både ny och gammal. Genom att berätta om några av skogens biologiska, kulturella, historiska dimensioner hoppas vi bidra till en ökad medvetenhet om skogens värde och nödvändigheten av att vårda den för framtida generationer i Dalarna. ❖

Näs Olle Tranberg. 1:e vice ordförande DFHF.

Dagsverket utges av Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund och Dalarnas museum

Adress: Box 22, 791 21 FALUN,
Tel: 023-666 55 00

Besöksadress: Dalarnas museum,
Stigaregatan 2-4, Falun. E-post:
dagsverket@dalarnasmuseum.se
www.dalarnasmuseum.se

Ansvarig utgivare:

Christer Björklund

Redaktör: Marina Andersson

Redaktion:

Bildresearch / Bildbehandling:

Merita "Mia" Ruotsalainen.

Ombrytning & Form: Anna K
Eriksson

Tryck: BrandFactory
Svanenmärkt.

ISSN: 0349-6139 (tryckt)

ISSN: 2001-7049 (online)

Distribution: Dagsverket utkommer fyra gånger per år och ingår i medlemskapet i Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund. Upplaga 2000 ex. per nummer. Medlemskap i DFHF för år 2023 erhålles genom insättande av 250 kr på bg 5604-8564. Som medlem får du en årsbok, 4 nummer av Dagsverket, 20 procents rabatt på Dalarnas museums och hembygdsförbundets publikationer.

Annonsera i Dagsverket:

Helsida: 1.600 kr

Halvsida: 800 kr

1/3-sida: 600 kr

1/4-sida: 400 kr

1/6-sida: 300 kr

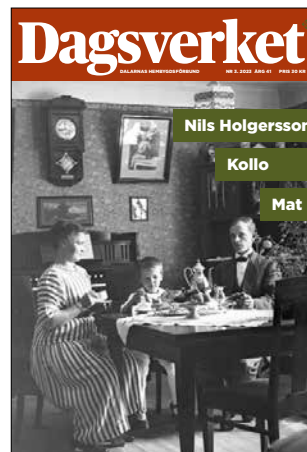
1/8-sida: 200 kr

Priser exklusive moms

Manusstopp 2023

Nr 4, 1 november

Redaktionen förbehåller sig rätten att förkorta och redigera insända texter. I och med att material lämnas till redaktören godkänner upphovsmannen också att det publiceras elektroniskt. Författarna är ensamma ansvariga för sina artiklars innehåll.

Fikastund.

Foto Dalarnas museum

Redaktören har ordet

SOMMAREN 2023 har varit ...speciell, och om man tolkar det som någonting positivt eller negativt får vara upp till var och en. I början av sommaren torkade våra grödor bort, i slutet av sommaren regnade de bort och återigen påminns vi om att vi trots alla våra tekniska framsteg inte kan undgå påverkan från klimat, från väder och vind.

Påverkat av väder, vind och klimat är även våra skogar och skog, det är temat för Dalarnas museums och Dalarnas fornminnes och hembygdsförbunds gemensamma publikation år 2023. I boken *En skog av kunskap* möter vi skogliga berättelser från olika perspektiv. Vi får möta skogen som biotop, skogen som ideologi, skogen i konsten och litteraturen och mycket annat. Skogen är ett högaktuellt ämne och vi hoppas att vår bok ska ge spännande och intressant läsning. Alla är varmt välkomna till boksläppet på Dalarnas museum den 11 november. Det kommer att komma mer information om detta på hemsidan.

Slutligen: låt oss hoppas på att hösten 2023 blir den tråkigaste och mest odramatiska i mannaminne. ❖

Marina Andersson, redaktör

Kulturmiljöprogram

DALARNAS MUSEUMS BYGGNADSANTIKVARIER arbetar just nu med att ta fram nya kulturmiljöprogram för tre kommuner: Borlänge, Mora och Falun. Det är ett verkligt spännande arbete, som sträcker sig över ett mycket varierat landskap med olika historiska förutsättningar, från Våmhus nordliga fäbodrar, till den bördiga Tuna-slätten i söder.

Ett kulturmiljöprogram är ett dokument som vägleder kommunerna i att tillvarata sitt unika kulturarv på bästa sätt. Ändringar och nytillskott i bebyggelsen ska alltid göras varsamt, med hänsyn till landskapsbilden och de kulturvärden som kan finnas på platsen. För att detta ska kunna ske, behöver kommunens handläggare i plan- och bygglovsärenden veta vilka kulturhistoriska förutsättningar som finns på den aktuella platsen. Är husen genomgående röda med tegeltak, eller är det varierat? Hur ligger de i förhållande till terrängen? Hur ser tomterna ut, är strukturen gles eller tät? Finns det några särskilda drag i bebyggelsen som är speciella för just den här byn eller området? Detta är några exempel på frågor som kulturmiljöprogrammet kan besvara.

Vi arbetar konkret med att dokumentera bebyggelse och landskap i fält, läsa lokalhistorisk och övergripande litteratur och ta del av andra källor som kan hjälpa oss att analysera vilka historiska strukturer som är möjliga att

uppleva på en plats idag. På så sätt försöker vi skapa förståelse för vad som format just den platsen, och vad som är värdefullt att bevara för framtiden.

Kulturmiljöprogrammen kommer att publiceras på respektive kommuns hemsida. Där kommer de att vara tillgängliga för alla, och förhoppningsvis väcka nyfikenhet och intresse för det byggda kulturarvet. ❖

Vi tar gärna emot information om just din socken, by eller gård. Din kunskap kan vara värdefull för vårt fortsatta arbete, så varmt välkommen att kontakta Hedvig Mol
e-post: hedvig.mol@dalarnasmuseum.se

Kulturmiljöer i Dalarna. Foto Dalarnas museum.

ARKITEKTUR KOLLO

Tema:
Byggnadsvård

Arkitekturkollo på gammelgården i Borlänge -med tema byggnadsvård

SOLEN GASSADE ÖVER gammelgården och termometern visade uppåt 28 grader när ett tiotal ungdomar tillbringade sina första sommarlovsdagar med att undersöka äldre arkitektur genom lokal historia med både praktiska och teoretiska moment.

Under tre dagar i juni anordnades ett arkitekturkollo med tema byggnadsvård och kulturmiljöer för ungdomar mellan 13-18 år på Gammelgården i Borlänge. Kollot var gratis för ungdomarna och finansierades av Allmänna arvsfonden genom projektet Mitt slott, ditt slott. Dalarnas museums museipedagog Anna-Lena Rågfälts och byggnadsantikvarie Hedvig Mol ledde kollot tillsammans med Pernilla Wählin Norén, stadsarkitekt på Borlänge kommun.

Hur kan man inkludera unga i kulturmiljöfrågor samt öka deras kunskaper i kulturmiljöfrågor och byggnadsvård?

Det är vad projektet Mitt slott, ditt slott går ut på och genom arkitekturkollo fick vi möjlig-

het att testa olika metoder där teori och praktik möts.

Första dagen gick vi en rundvandring i några av husen på gammelgården, ungdomarna var mycket intresserade och tyckte det både var spännande och lärorikt att få veta lite om hur man levde och byggde förr. - *Man får lite VIP-känsla för vi får gå in i byggnader man inte skulle gått in i annars och får göra saker man inte gjort förut. Det är lite som att resa i tiden*, berättade Judith Holz när journalister var på besök. Efter visningen var de inspirerade att studera byggnaderna lite närmare och uppgiften de fick löd: - Teckna av någon detalj eller form på valfri byggnad. De blev så uppslukade av tecknandet och hade knappt tid för att äta lunch.

Sedan stod schablonmålning på schemat där en del valde att skära ut egna schabloner medan andra använde schabloner som vi hade med oss. De fick arbeta med traditionella material som linoljefärg och lumpapp. Lite klurigt var det att skära ut schabloner men

de arbetade flitigt och resultatet blev fantastiska mönster. Följande dag fick ungdomarna prova på att koka egen slamfärg med Falu rödfärg och den tredje dagen knöt vi ihop säcken med att de fick bygga fågelholkar med inspiration från gammelgårdens byggnader och måla dem med slamfärgen de själva kokat. Resultatet blev fantastiskt fina små tolkningar av byggnader som de under dagarna undersökt.

Kulturmiljöprogram

På uppdrag av Borlänge kommun arbetar Dalarnas museum just nu med att inventera bebyggelse och platser i kommunen som ska utmynna i ett kulturmiljöprogram. Under kollot fick ungdomarna berätta om sina "slott", dvs. vilka platser som är av betydelse för dem i Borlänge, och därefter pinna sina platser på en karta. Deras tankar och idéer blev också en del i kulturmiljöprogrammet som bland annat visas i utställningen "Borlängeberättelser genom människor, byggnader och landskap", vilken visades

på Borlänge bibliotek fram till den 4 september.

Utvärdering

Projektet/Arkitekturkollot var mycket lyckat, både ledare och ungdomar har haft stort utbyte av kollot. Det har varit en intresserad och engagerad grupp som medverkat. - *Det är roligt och utmanande att få lära sig nya saker*, sa Ida Eliasson 15 år.

Det har varit jättebra att vara på gammelgården, lätt att inspireras av miljön och byggnaderna. Att förstå vad kulturmiljö är för något är inte så lätt och inte heller så enkelt att förklara med ord alla gånger, på arkitekturkollot har ungdomarna fått ta till sig kunskap genom alla sina sinnen och det tror vi är ett vinnande koncept. I projektet Mitt slott, ditt slott kommer vi att jobba vidare mot skolan för att nå de äldre ungdomarna. ❖

Anna-Lena Rågfälts,
Museipedagog, Dalarnas museum

Mitt Slott, Ditt Slott är ett 3-årigt arvsfondprojekt som drivs av Västmanlands läns museum, där Dalarnas museum kliver in i projektet år 2. I nära samverkan mellan läns museerna i Dalarna och Västmanland samt flera kommuner kommer ungdomar i åldern 13 till 18 år att involveras i det konkreta arbetet med t.ex. utformning av kulturmiljöprogram. Projektet ska ta fram metoder, hitta former och skapa strukturer för hur ungas delaktighet och inflytande kan utvecklas och stärkas i det lokala och regionala kulturmiljöarbetet samt i samhällsbyggnadsprocessen. En digital verktygslåda med tips och råd till professionen tas fram under projekttiden. De båda museerna tillhandahåller och sprider efter projektet verktygslådan till kommuner, museer och andra som vill arbeta med att inkludera unga människor i kulturmiljöverksamheten.

1. Här testas en egenkomponerad schablon av kollodeltagare.
2. Husmodell målas med egentillverkad slamfärg.
3. Delarna är utsågade och dags för att montera med skruvdragaren. Många skruvar gick åt.
4. Liten och stor, den färdiga modellen porträtteras mot sin förebild som bakgrund. Foto Pernilla Wählin Norén

Foto där ingen annan anges: Anna-Lena Rågfälts

T.v: Lok av märket Lokomotivfabrik Jung. T.h. Diesellok producerat av ASJ Falun. Foto Marina Andersson.

Museiföreningen Gefle-Dala Jernväg

ENLIGT UTLÄNDSKA BESÖKARE som hälsat på Sverige på den gamla goda tiden fanns två företeelser i Svea rike som var under all kritik; maten och kommunikationerna. Att ta sig från punkt A till B kunde vara ett litet äventyr på urusla vägar. Under en stor del av vår historia har vattendragen varit våra mest effektiva kommunikationsleder, annars fanns bara två sätt att transportera sig; med häst eller till fots.

Men under "ångans sekel" skedde en logistisk revolution; inte bara började man använda sig av ångbåtar på hav och sjöar, utan även på land i form av ånglok. Järnvägar byggdes och orter som tidigare legat avsides och svåråtkomligt blev plötsligt attraktiva turistorter som besöktes framför allt av samhällets mer välbeställda.

Gefle-Dala Jernväg byggdes mellan åren 1855 och 1859 mellan Gävle och Falun. Tidigare initiativtagare till projektet var J C Nordin, H W Eckhoff och T Petré och det hela började med att man gav lantmätare S P Bergman att undersöka möjligheten att dra en järnväg mellan Gävle och Forsbacka bruk, och så småningom drogs även Falun in i planerna. Den första järnvägen i Sverige, vid Fryksta i

Värmland var bokstavligt talat baserad på hästkrafter, men man beslutade att den nya banan mellan Gävle och Dalarna skulle vara byggd för lokomotivdrift av både praktiska och ekonomiska skäl.

Gefle-Dala Järnvägsaktiebolag konstituerades 1855 och den 29 maj samma år togs det första spadtaget, strax utanför Gävle och 1859 öppnades järnvägen för allmän trafik i hela sin längd.

Järnvägen har, liksom allt annat i samhället moderniserats; när ångloken och ångbåtarna började användas under 1800-talet var de nya och revolutionerande, men tiderna förändras och tekniken med dem (eller om det är tekniken som förändrar tiderna?). I vilket fall som helst har de första trotjänarna som trafikerade järnvägen fått gå i pension för länge sedan, men för intresserade finns än i dag möjligheten att fördjupa sig i äldre tiders transportmedel. År 1974 startades museiföreningen Gefle-Dala Jernväg med syftet att bevara och förmedla kunskap om ett logistiskt kulturarv. Föreningen är medlem i Dalarnas-forntminnes och hembygdsförbund och utgör kanske en lite udda fågel i sammanhanget, med sitt fokus på industrialismens kulturarv och logistikhistoria.

Många av DFHF:s medlemsföreningar har ett agrart kulturarv och kulturmiljö som man vårdar, visar och förmedlar kunskap om, men Museiföreningen Gefle-Dala Jernväg visar vilken bredd som finns i hembygdsrörelsen.

Museiföreningen Gefle-Dala Jernväg huserar givetvis vid järnvägen. I lokstallar finns föreningens föremålssamling till beskådande. Museet har öppet på helgerna sommartid och förutom att man visar upp föremål kan vissa av loken och vagnarna få komma ut och lufta sig med jämna mellanrum. Bland annat har och ska så småningom tågturer genomföra mellan Falun och Gryksbo, berättar Kent Rothoff. De sanna tågentusiasterna i föreningen som lägger ner mycket idiomt arbete för att tågen ska både kunna ses, men också kunna användas.

En fråga som dyker upp i samband med det praktiska användandet av tåg är svårigheten att få tag på lokförare, en kompetens som inte direkt finns med som ett extra tillägg på körkortet. En problematik som många museer och organisationer som baserar sin förmedling av historia på ett mer handfast utförande. Hur visar man hur lien ska användas, när

ingen vet hur en lie används? Att arbeta som lokförare och eldare är en del av ett immateriellt kulturarv, där kunskapen i likhet med kunskapen runt andra arbetsuppgifter kommer att försvinna.

Kent berättar att svårigheter finns, men också att några i föreningen är aktiva eller pensionerade järnvägare bl.a. lokförare. Men oavsett tidigare arbetserfarenhet blir ju alla engagerade som deltar järnvägare. Det finns även yngre krafter som hjälper till i föreningen, men som i alla ideella föreningar önskas alltid fler arbetande medlemmar.

I föreningens museidel finns lok från olika tider och tillverkare och föreningen äger i stort sett allt som finns i samlingarna. Finns någonting på önskelistan? Något som man skulle vilja utöka samlingen med. Svaret på frågan är nej. Föreningen har under många år samlat på sig lok, vagnar och andra järnvägsrelaterade föremål som ibland skänkts till föreningen. Det som i nuläget är en prioritering är underhållet; att hålla de föremål som finns i föreningens ägo i gott skick.

Samlingen sträcker sig över några decenniers järnvägshistoria. Bland loken märks bland annat ett direktionståg, som även var arbetsplats för ledningen när man inspekterade banan. Tåget ger otvivelaktigt en känsla av Mordet på orientexpressen, kanske inte fullt så lyxigt som Hercule Poirots transport, men inte långt ifrån. Man reflekterar över hur samlingar visar på hur attityder och vanor förändras; i vagnarna hos Museiföreningen Gefle-Dala jernväg finns askkoppar från den inte allt för avlägsna tiden då man fick röka inomhus, tillsammans med andra människor dessutom.

E loket är ett Falubygge.
Foto Marina Andersson.

Dalaanknytningen finns där; i utställningen finns t ex ett lok tillverkat år 1950 av Arn. Jung Lokomotivfabrik i Jungenthal Tyskland, ett lok som köptes av Hedemora Verkstäder AB för att användas inom verkstadsområdet. Då normalspåriga lok, tillverkade av Jung är ovanliga i Sverige, är det givetvis extra roligt att ha ett sådant i utställningarna. Loket var en gåva som föreningen fick 1986.

Tillverkat under 50-talet är också ett diesellok producerat av ASJ, Falun, som användes av Rättviks kalkverk för växling av kalkvagnar inom brukets område. Loket hade också radiostyrning under sin aktiva tid i Rättvik.

Dessa maskiner och mycket mer kan man se om man besöker Järnvägsmuseet och Museiföreningen Gefle-Dala Jernväg. För mer information kan man gå in på hemsidan mfgdj.nu

Marina Andersson,
antikvarie Dalarnas museum

En av föreningens eldsjälar, Kent Rothoff.
Foto Marina Andersson.

Ytterligare en del av samlingen, dvs miljön. Hans Pettersson är en aktiv medlem.
Foto Marina Andersson.

En berättelse om den verkliga Nils Holgersson

Nils på gåsen. Illustration av Bertil Lybeck.

"Vid den tiden-åren 1906-1907- då Selma Lagerlöf utgav boken *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* visste hon intet om den lille gosse med samma namn som hon sedermera skulle komma att betyda så mycket för och omfatta med en stor omsorg och välvilja. Han var då en liten parvel på 5 år, som hade sitt hem i Gransåtra församling i Uppsala län. Det var ett fattigt hem med många barn, och fadern var hård och gjorde livet svårt för både hustru och barn. Detta gjorde att en närstående dam, en överstinna Schoug hade tagit sig an den lille Nils och tänkte med föräldrarnas samtycke få in honom på ett barnhem för att det skulle bli en lättnad för familjen.

Men nu fick hon en lycklig impuls! Kanske vill Selma Lagerlöf göra något för gossen, eftersom han råkar heta Nils Holgersson. Hon skrev till Selma Lagerlöf och berättade om gossen och hans svåra belägenhet. Och visst blev Selma Lagerlöf intresserad och kanske lite glad över att det verkligen fanns en liten svensk gosse med detta namn. Hon hade ju sett i

tidningen någon som förväntat sig över att hon ej satt ett svenskt namn på gossen, som skulle ut och resa över Sveriges land. Holgersson lät ju danskt. Nog ab! Hon ville gärna hjälpa denna Nils Holgersson, men hon kunde ej vid denna tiden taga honom till sig. Min syster, Anna Leander, som då var kassör i Rösträttsföreningen i Falun, sammanträffade ibland med Selma Lagerlöf och hon kom att erbjuda gossen ett hem på Främsbacka tills vidare. På så sätt kom Nils Holgersson att vara hennes skyddsling några år.

Överstinnan Schoug följde Nils på resan och efter ett uppehåll i Falun, där han skulle visas upp och hälsa på Selma Lagerlöf fortsatte de ut till Främsbacka. Fru Schoug stannade ett par dagar men gjorde sedan en tur uppåt Dalarna för att sedan återkomma och se hur Nils fann sig att vara på Främsbacka."

Uppgifter från Alice Leander

Ovanstående berättelse är en ögonvittnesskildring som handlar om en liten gosse som hette Nils Holgersson. Han hade

förmodligen inte varit ihågkommen av många fler än de närmast sörjande om det inte hade varit för att hans namn gjorde att han fosterhemsplacerades hos författaren Selma Lagerlöf.

Selma Lagerlöf flyttade till Falun år 1897, och hade sina kanske mest produktiva år då hon bodde i Dalarna; bland annat skrev hon boken om den lilla odrägliga tonåringen Nils Holgersson; han som var "lång och ranglig och linhårig och dugde stort sett ingenting". I bokens början är Nils Holgersson hemma på gården i Skåne, där han som vanligt gjort sina föräldrar besvikna med något hyss. Han somnar vid bordet som den lata individ han är och när han vaknar upptäcker han ingen mindre än gårdstomten. Som den lilla illbatting han är kan han inte låta bli att fånga tomten, men tomten är inget lätt väsen att tampas med; han förvandlar helt sonika Nils till en liten pyssling. Nils lyckas så småningom hamna på Tamgåsen Mårtens rygg, när han flyger i väg efter Akka och hennes vildgäss och får

uppleva en underbar resa över Sverige och hälsa de svenska landskapen.

Boken var skriven för svenska skolan. Man ville utveckla läromedlen och därför fanns en önska att införa någon form av lustfyllt lärande och en person som Selma Lagerlöf som för det första var en fantastisk författare, och för det andra som för lärarinna borde kunna producera något som var lärorikt och spännande för skolbarnen. Lagerlöf får uppdraget att skriva en skolbok om Sverige och resultatet blev Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige. I början av 1900-talet ansåg man inte att boken höjde Lagerlöfs författarskap, en skolbok ansågs som lite simpelt för en upphöjd författare, men idag är boken en av hennes mest kända, framför allt i utlandet.

"Men det fanns alltså en verklig Nils Holgersson och även om det finns en myt att Selma Lagerlöf namngav karaktären efter fostersonen, var det i stället fostersonen som kom i hennes vård tack vare att hon skrivit om en karaktär som råkade bära hans namn."

Men det fanns alltså en verklig Nils Holgersson och även om det finns en myt att Selma Lagerlöf namngav karaktären efter fostersonen, var det i stället fostersonen som kom i hennes vård tack vare att hon skrivit om en karaktär som råkade bära hans namn.

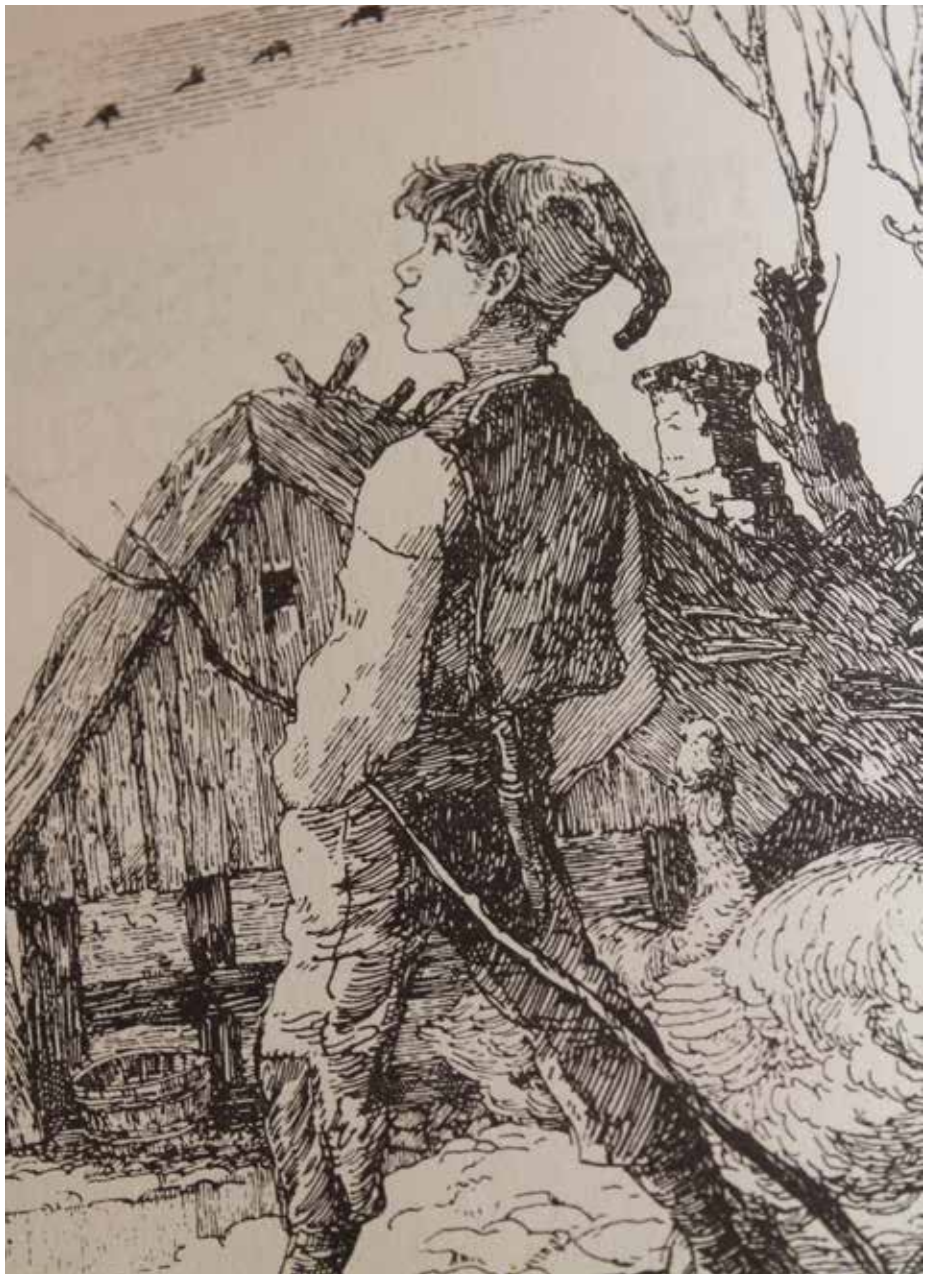
Selma Lagerlöf hade tidigare övervägt att skaffa ett fosterbarn, tillsammans med Sofie Elkan, som hon hade haft en relation med. Det hade för övrigt varit modernt för ensamstående kvinnor att ta sig an fosterbarn vid den här tidpunkten och många som engagerade sig var, liksom Selma Lagerlöf kvinnosakskvinnor. Men Lagerlöf är ändå bekymrad; "Jag undrar hur den här historien ska sluta".

Nils Holgersson fick ett hem hos Selma Lagerlöf. Hon tog så småningom med honom till Östra Ämtervik och hemmet i Mårbacka, där han togs om hand av Selma Lagerlöfs husföreståndarinna, Ellen Lundgren. Nils umgicks helst med drängarna på gården och var måttligt förtjust i att sitta inne hos Lagerlöf och ägna sig åt högläsning, vilket var en av hennes stora intressen. Nils emigrerade så småningom till USA, där han dog 1985, men han höll under hela sitt liv kontakten med Selma Lagerlöf. ❖

Marina Andersson, antikvarie Dalarnas museum

Nils Holgersson. Foto Okänd.

Ur Nils Holgersson. Illustration av Bertil Lybeck.

Matminnen från förr - Landsbygden

Dessa gamla matminnen härrör från min barndom i en skogsby i Dalarna på 1940-talet.

JAG FÖDDES 1936 och växte upp i byn Hedgårdarna i Envikens socken tre mil norr om Falun. Under mina första år arbetade min far, f 1901, som handelsresande i dalahemslöjd för ett företag i Dala-Floda och var därigenom ofta borta hemifrån. Han reste över mellersta och södra Sverige och måste ha fått många nya intryck. Text tomater hade han stött på i Skåne, och det medförde att mina föräldrar odlade tomater redan omkring 1930, något ytterst unikt i våra trakter. På somrarna arbetade han med timmerflotning vid Tägtens skilje utanför Borlänge. Senare arbetade han med skogsavverkning på vintrarna till 1946, då han fick arbete på pappersbruket i Grycksbo, dit vi sedan flyttade 1951. Min mor, f 1909, hade gått i lära hos bygdens skraddare och arbetade hemma med att sy kläder åt traktens kvinnor och unga flickor. Det innebar att jag från barnsben vande mig vid en miljö med tyger och modejournaler och mycket tal om kvalitéer och modeller, vilket präglade mig så att jag hela livet och fortfarande har ett stort intresse för kläder och mode.

Jag hade en bror, Allan f 1930, alltså sex år äldre än jag. Vi hade tyvärr inget utbyte av varandra förrän i vuxen ålder. Han började skolan ett år efter min födelse. Jag tror att han under hela min barndom betraktade mig som en inkräktare. Han var van att ha mammas odelade uppmärksamhet, eftersom far var bortrest långa perioder, då Allan och mamma varit helt hänvisade till varandra. Så kunde det förstås inte bli efter min ankomst. Det var säkert inte lätt att uppleva för en sexåring. När jag var några månader gammal frågade en av mammas kunder Allan om hon fick ta mig med sig hem. "Åh, har vi nu fått na lär vi väl ha na kvar" blev svaret. Jag kan inte minnas att vi någonsin lekte tillsammans eller att han över huvud taget ägnade sig åt mig. Men det var jag van vid och det var som det var men säkert inte så lätt för mamma alla gånger.

Vi bodde 200 meter från landsvägen som går mellan Enviken och Rättviks finnmark, 3 km från byn Rönndalen, där Konsum och Ica fanns samt kommunhus, skolor, bank, bageri, konditori,

skradderi med herrekipering, busstation med kiosk etc. Vi bodde med två rum och kök nere och ett rum uppe. Vi hade vatten och avlopp som enda bekvämligheter, vedspis i köket och en kakelugn i vardera rummen nere och kamin i vindsrummet. Vi hade 1 km till Mormors åt ena hållet och 2 km till Farmors åt andra hållet. Morfar, f 1884, var änklings sedan 1938. Han arbetade borta i veckorna och kom hem lördag-söndag. Min yngsta moster, f 1920, och mina yngsta morbröder f 1926 och 1933 bodde i gården. Ett stort ansvar för en flicka i 20-årsåldern kan tyckas.

Vintern 1941, då jag var fyra år, skulle mamma genomgå en större operation på lasarettet i Falun, och Allan och jag inackorderades hos Farmors under tiden hon var borta, vilket blev cirka en månad. Farmor blev en betydelsefull person för mig. Hon var född 1869 i den gamla gården där hon fortfarande bodde med min yngsta faster, f 1911, och mina yngsta farbröder f 1907 och 1909. Till gården hörde en mangårdsbyggnad, där man bodde på vintern utan andra bekvämligheter än vatten och avlopp, sommarstuga med gammal öppen spis och bakugn dit man flyttade ut på våren, härbre, källare samt stort uthus inrymmande ladugård, stall, loge, vedlåder och dass. Farfar, som dog 1937, har jag inga medvetna minnen av. Farmor hade alltid en påse eukalyptustabletter som hon brukade bjuda på. Ibland hade hon också en karamellpåse som hon bjöd ur, mycket uppskattat av mig, eftersom vi mycket sällan hade godis hemma.

I ladugården stod fyra kor, Vacker, Molik, Rosa och Gullros. Rosa var vit/brunspräcklig, de övriga bruna, alla utan horn, troligen var de rödkullor. Vidare fanns 5-6 getter, en gris och ett antal höns. I stallet stod en häst som kort och gott kallades Måra. Jag minns att farbror Anders inte kunde göra sig av med henne när hon inte behövdes i arbetet längre. Hon mådde bra och fick vara kvar som pensionär i flera år. Getterna har jag mer handgripliga minnen av, eftersom jag fick lära mig mjölka en särskilt snäll get. Sommartid var jag ibland med Farmor och vallade getterna i en hage nära gården. Farmor hade bitar av knäckebröd med sig i en tygväska, och när vi ville locka på getterna, skrapade vi

Farmor rör messmör 1940-tal. Erikanders Lisa Jansson (1869-1956). Foto Okänd.

Foto Dalarnas museum.

två brödbitar mot varandra, så kom de genast skuttande.

Efter messmörskok på somrarna satt Farmor ute och rörde i messmörsgrytan. Det skulle röras i all oändlighet, tyckte jag, men till slut var det klart och man fick smaka det goda messmörret. Hon gjorde också vit getost, men den lärde jag mig aldrig tycka om, och det gäller än i dag. Ibland fick vi med oss hem en ”messmör-slepa” och en bit getost, ”sugöl” kallade Farmor det, troligen ett dialektalt ord för sovel. Då lade min far undan en bit av getosten och inväntade med spänning möglingsprocessen. Gammal getost fylld med grönt mögel var det bästa han visste, och han fick ha den helt för sig själv för ingen av oss övriga i familjen uppskattade den smaken. Men i dag skulle den kanske klassas som ytterst exklusiv! Gammalt messmör som torkat kunde fräschas upp genom att rivas på rivjärn, blandas med lite kanel och sedan röras ihop med gräddtill till en tjock röra. Den bredde man på bröd till välsmakande messmörssmör-gåsar.

Den mat vi fick hos Farmors under den period då vi bodde där, skilde sig en del från vad jag var van vid hemifrån. På bondgården fanns tillgång till andra råvaror än hemma, t ex ägg, smör och kött. Svagdricka fanns också, som jag tyckte mycket om, men som vi aldrig hade hemma. Till frukost bjöds öspa, dvs ölsoppa kokad på mjölk och svagdricka med bettat, d v s brutet, knäckebröd iblandat. På söndagarna fick vi klimpvälling kokad av vatten, mjölk, mjöl och salt. Middagen, som vi åt mitt på dagen, kunde bestå av köttbullar, pölsa, falukorv, pepparrotskött e.d, allt med kokt skalpotatis. Fest var det när vi fick Fasters sagolika pannkakor, ganska tjocka, med troligen flera ägg i och gräddade i mycket smör i stekpanna på spisen. De äts med lingonsylt som jag helst sett utbytt mot äppelmos eller blåbärssylt, men det hände aldrig. En

blandad frukstsoppa eller risgrynspudding med saftsås kunde förekomma ibland som efterrätt. På kvällarna åt vi mestadels rågmjölgröt med lingonsylt och mjölk men ibland havregrynsvälling eller klimpvälling. Någon gång kokt ägg.

Som mellanmål, när de vuxna drack kaffe, drack jag mjölk eller silverte med en veteskiva och gärna en kaka, om det fanns. Silverte var hett vatten hållt över en sockerbit i en kopp och blandat med gräddtill. Jag tyckte det var gott hos Farmors men drack det aldrig hemma. Apropå kakor bakade FASTER gudomligt goda småkakor, dels spritsar med bittermandel, dels gaffelkakor med mycket smör i. Hon bakade också mycket god sockerkaka, troligen med många ägg och mycket smör och socker. Minns att den var gul och porös invändigt och att den gräddade ytan var alldeles slät och blank, nästan lite marängliknande. Om någon skulle uppvakts eller bjudas på tårta var den självklart hemmagjord.

Foto Dalarnas museum.

Vad åt vi då hemma? Mamma var en mycket skicklig sömmerska, som tyckte mycket om att läsa, sy och handarbete, men hon var inte så intresserad av eller kunnig i matlagning, det kom senare. Vid den tid, som beskrivs här, lagade hon nog

mest sådant som hon visste att hon kunde men prövade sällan något nytt. Det var kristid med ransonering och inte läge att experimentera med nya ingredienser. Jag var inte heller så intresserad av mat eller av vad jag åt, det var inte viktigt för mig så länge jag tyckte maten var någorlunda god. Jag hade en period på några år, då jag inte ville äta. Jag läste i sagoböcker om barn, som gjort något ofog och som straffades med att få gå och lägga sig utan kvällsmat. Jag minns att jag undrade över hur det kunde vara ett straff att slippa äta, själv hade jag gladeligen avstått från både kvällsmat och andra mål. Jag sattes på gödningskur med bl a en tjock skiva helfet ost bestruken med margarin kombinerat med en halvtimmes vila dagligen. Jag fick en illasmakande medicin, som skulle öka aptiten. Jag vet inte, om det berodde på den eller om det kom ändå, men när jag skulle fylla elva år började jag plötsligt äta, något som sedan dess hållit i sig.

Vår frukost utgjordes nästan alltid av havregrynsgröt, på söndagar öspa utan svagdricka. Jag hade, och har än, ett komplicerat förhållande till havregrynsgröt. Som barn avskydde jag det, jag minns att jag trodde att det var maskar i mjölken, när jag var riktigt liten. Jag har nu inte ätit havregrynsgröt på flera decennier. Mamma kunde få mig till att äta den förhatliga gröten genom att lägga hallon på den och mycket socker. Men sedan gav hon upp, och jag fick äta stekt falukorv och potatis i stället. Det tyckte jag om. Välling av havregryn tyckte jag om, särskilt med russin i. Ibland har jag undrat över varför vi inte bytte ut gröten mot havregrynsvälling. På sommaren, särskilt efter ett åskväder, kunde vi äta ”löppmjölk” till frukost, d v s mjölk som surnat. Man sockrade den och bettade i bröd, men någon delikatess var den inte i mitt tycke. Kallgröt åt vi ibland,

det var gröt sedan gårdagen som äts kall med mjölk och sylt. Stekt gröt förekom också, det var inte gott, även om vi åt den med sirap till. Ibland hade mamma turen att komma över täte, som hon blandade med färsk oskummad mjölk och däri-

Foto E Myckelberg, Dalarnas museum.

Foto Valfrid Samuelsson, Dalarnas museum.

genom efter cirka ett dygn fick fram ny tåtmjolk. Då åt vi den till frukost så länge den räckte. Hela familjen tyckte den var mycket god. Efter krigsslutet kom Kellogs Corn Flakes från Amerika. Det var nytt och spännande, och jag minns att vi på sommaren satt ute på verandan och åt dem sockrade i mjölk till frukost..

Till middag, som vi åt mitt på dagen, kunde vi äta stekt falukorv med stekt lök och potatis. Ibland åt vi stekt fläsk och stuvade makaroner eller stekt potatis. Så åt vi köttbullar, fläskkorv med rotmos eller potatismos, som kallades stampa, paltbröd med fläsk och vit sås, ärtsoppa, grönsaksoppa, bruna bönor med stekt fläsk, stekt salt sill, strömming samt gädda och abborre, eftersom ett av fars stora intressen var fiske. Jag tyckte att de bara bestod av en mängd vassa ben.

En maträtt speciell för Enviken var flottbröd eller flottmjöla, "flötmöjlå" som vi sade. Den bestod av stekt mycket fett

fläsk, hårt tunnbröd, som blöts upp i fetet, och en sås. Potatis och/eller kålrötter till. Det var en söndagsrätt, riktigt god faktiskt, och mätt blev man. Vissa söndagar åt vi Konsums kalops från konserverburk, ofta med inlagd gurka. Jag minns än hur burken såg ut: en plåtburk med blått papper omkring försett med texten "Kvickmans" i svart tryck. Pannkakor fick vi ibland, ofta med blåbärssylt eller äppelmos köpt i Konsum i pappburk, som var en nyhet på 1940-talet. Tunna pannkakor tyckte jag var godare än ugnspannkaka. Blåbärssylten var alltid hemkört liksom lingonsylten. Hjortronsylt var en delikatess med begränsad tillgång. Ofta hade hjortronblommorna frusit och de goda bären uteblivit. Varje höst tillbringade mamma, liksom de flesta andra av byns kvinnor, några dagar i skogen och plockade bär, som hon sedan kokade till sylt. Jag tror att hon såg detta som en form av skön avkoppling. Lite saft kokade hon av hallon, jordgubbar och vinbär, som växte hemma.

På söndagar åt vi ibland efterrätt, t ex rabarberkräm, blandad fruktkräm, nypon-soppa gjord på pulver eller blåbärskräm gjord på osötad blåbärssaft, som mamma kokade för att kurerat oss med vid "sommarsjuka", som vi alltid fick någon gång på sommaren. Inte att undra på, eftersom vi saknade både kylskåp och källare. En gång blev vi alla fyra rejält magsjuka efter att ha ätit stuvad spenat från dagen innan. Det var värmebölja, och vi visste inte, att spenat innehåller nitrat, som vid för lång förvaring i värme ombildas till nitrit, ett tämligen giftigt ämne. Sedan var det färdigodlat med spenat hos Rostviks.

På kvällen åt vi ofta rågmjölsgröt med lingonsylt och mjölk. Andra sorters gröt vankades ibland, t ex gubbgröt kokt på mjölk och vetemjöl, mannagrynsgröt och under kriget polentagröt, som var gul och hade samma konsistens, men inte samma smak, som mannagrynsgröt. Slätvälling åt vi ibland, den var kokt av mjölk och vetemjöl och smaksatt med salt, socker och lite kanel. Under hela krigstiden åt vi risgrynsgröt bara på julafton. Risgryn fanns inte att köpa då, men mamma hade en liten mängd sparad i en glasburk, och den kokade hon julgröt av som vi åt med socker och kanel. Dessa risgryn räckte ända tills ransoneringen upphörde, d v s under sex jular. På sommaren åt vi ibland lingonsylt och mjölk med bettat bröd i. Det kunde ätas även som mellanmål eller frukost.

Mer sporadiskt åt vi godsaker, som vi fick, när det slaktades hos Farmors. Det kunde vara skinka, blodkorv, hemkört pölsa och ibland en bit kalvkött. En skiva blodkorv med pölsa på var gott. När en av Farmors kor hade kalvat, kunde vi få råmjölk till en kalvost, som vi åt med blåbärssylt eller, om vi var riktigt lyckosamma, hemkört hjortronsylt. Mycket gott! När Farmor kärnat smör fick vi kärnmjolk och kanske också en smakbit nykärnat smör. Det var delikat som omväxling till Eve-margarinet, som var det vanligaste smörgåspålägget. Av kärnmjölken bakade mamma kärnmjölkskaka. På smörgås åt vi oftast ost eller falukorv. Om man någon enstaka gång fick rökt hästkött på smörgåsen, njöt man i fulla drag. Den stående drycken till maten var mjölk, alltid mjölk för hela familjen. Mjölken köpte vi hos en granne, som hade kor. Jag minns att den kostade 21 öre litern men kan inte säga vilket år det var. Knäckebröd var också ett stående inslag i mathållningen. Det ovala, gula plåtfatet med genombruten kant, som innehöll knäckebröd från Falks Bageri i Linghed, stod på bordet vid alla måltider. Bordet var alltid täckt med en mönstrad vaxduk, som byttes ut med jämna mellanrum. På söndagar eller vid kaffefrämmande lade mamma en liten hemvävd vit duk med bred blå rand över vaxduken.

Mamma bakade varje vecka. Oftast vetebröd men även matbröd i form av grahamsbullar förekom. Så gott ljummet med hemkärnat smör på! Ganska sällan bakades det kakor, då handlade det om havreformar, havrekubb eller gaffelkakor och till jul pepparkakor. Om det blev vetebröd över, skar hon det till skorpor, som hon torkade i vedspisens stekugn. Överblivet vetebröd kunde också återvinnas i form av fattiga riddare och bröduppuding. Till båda rätterna doppade man först brödsnivorna i mjölk. Till fattiga riddare stekte man dem sedan gyllenbruna på båda sidorna i margarin och vände dem därefter i socker. De åts varma med lingonsylt eller annan sylt. Till bröduppuding lade man de mjölkindränkta brödsnivorna i en smord form i några lager och tillsatte gärna katrinplommon och russin mellan lagren, varefter man gräddade uppdingen i ugnen till lagom färg och konsistens. Riktigt gott blev det som enkla efterrätter eller mellanmål.

Ibland bakade mamma ett stort ovalt saffransbröd med en fint klippt dekor runt om, som liknade blad, allt penslat med ägg och bestrött med pärlsocker. Då var det en släkting eller granne som fått barn, och mamma och jag skulle gå dit "med kok" som det hette. Att gå med kok till nyblivna mödrar var en gammal sed, och koket utgjordes från början av en nykokt gröt eller välling. På senare tid hade en betydelseglidning ägt rum, och koket kunde avse även andra matgävor.

Om man var godissugen, och det var man ofta, kunde man få en sockerbit doppad i bärmos, dvs lingonsylt, eller en vetebrödsniv med en sockerbit i mitten. Det "godis" jag tyckte bäst om var havregryn hopprört med socker i en kopp. Det kunde

jag känna ett sug efter ibland. Troligen var det vitaminer och mineraler i grynen, som min kropp led brist på.

När jag började skolan 1943 hade jag varje dag med mig i ryggsäcken matsäck i form av mjölk i en vichyvattenflaska med patentkork och en dubbel smörgås av köplimpa eller hembakat grahambröd med margarin och ost eller falukorv på. Inga barn bodde så nära skolan att de kunde gå hem och äta, utan alla trängdes i omklädningsrummet på matrasten. Det här var långt innan skolmat ens var påtänkt i Enviken. Samma år som jag började småskolan, började Allan på läroverket i Falun. Dit hade han förutom mjölk med sig en matdosa av aluminium, som mamma laddat med mat tidigt på morgonen. Oftast något uppstekt som matrester från gårdagen eller stekt falukorv och potatis. När Allan kom hem från skolan i Falun framåt kvällen, drack vi choklad med vetebrödsniv till.

Så länge andra världskriget pågick, 1939-1945, rådde ransonering av en mängd livsmedel, t ex mjöl, bröd, matfett, ost, fläsk, kött, ägg, gryner, makaroner, salt, kaffe, te m m. Varje familj tilldelades ransoneringskort bestående av kuponger avseende de olika livsmedlen. Man kunde byta kuponger med varandra efter behov. Mamma hade ingen användning för tobakskuponger och bytte bort dem till sina rökande systrar mot andra kuponger, som de kunde avstå från men som mamma hade användning för. Många skaffade kaniner för att dryga ut maten med köttet, dock var nog det vanligare i stadsmiljöer än på landsbygden. En sommar odlade mamma och Allan cikoria, som var populärt som ersättning för kaffe. Jag minns att mamma skar rötterna i strimlor, som hon torkade i ugnen.

Detta skulle sedan malas till pulver, som kunde kokas till ett surrogat för kaffe. Det kallades "surr".

Jag vet inte om "kaffet" gick att dricka, det blev i alla fall ingen mer odling av cikoria hemma hos oss.

Under krigsåren förekom ingen regelmässigt import av frukt, men jag vill minnas att apelsiner fanns att tillgå sporadiskt i begränsad omfattning. Svenska äpplen fanns väl också. Mina föräldrar var noga med att vi skulle få i oss vitaminer, särskilt C-vitamin. När det inte fanns apelsiner, fanns en annan C-vitaminkälla tillgänglig, nämligen nyponmarmelad, troligen producerad av någon smart innovatör, som insåg behovet. Mamma köpte denna hälsobringande vara, som salufördes i pappburk i Konsum. Jag tyckte den var mycket god och har saknat den i alla år efter krigsslutet, då den försvann. Jag minns när de första bananerna kom, då krigsslutet närmade sig. Då blev det fest.

Varje barnfamilj tilldelades tre bananer per barn. Jag mindes banansmaken sedan före kriget.

Mina föräldrar var inga hängivna odlare, men potatisland hade vi förstås och morötter, palsternackor, örter, tomater, dill, persilja, gräslök och rabarber odlades. Några bärbuskar fanns också, röda och svarta vinbär, krusbär (som det alltid blev mjöldagg på) och hallon. Två små jordgubbsland fanns till min stora glädje. Vi hade två små äppelträd, som inte ville växa och aldrig bar frukt. Det visade sig att rötterna var angripna av sorkar, eller mullvadar som vi sade, och det var bara att ta bort dem.

Jag kan inte minnas att vi hade bjudning med mat annat än på julen, då Farmors och ibland Mormors bjöds hem. Annars var det kaffe med hembakat bröd man bjöd på, om det kom "främmande" som man sade. Ett fint minne är från när jag var tre år och mamma fyllde trettio julaftonen 1939. Mina två Stockholmsmostrar kom och uppuktade mamma med en makalöst fin köptårta direkt från huvudstaden. Jag hade aldrig sett något så vackert. Den var täckt med röd gele och dekorerad med blå blommor i gele i olika färger och chokladslantar inlindade i guldpapper. Än i dag kan jag minnas och känna glädjen jag kände då över mammas underbara födelsedags-tårta! ❖

Alva Rostvik-Pettersson
2 mars 2023

Foto Einar Walfrid Pettersson, Dalarnas museum.

Program DFHF höst 2023

Oktober

3 oktober

Kurs: Hembygdsförsäkring Heldag

24 oktober kl 18-20. Via länk

Kurs: Så blir vi fler/Heimbygdametoden Krets-
möten - tema materialinsamling av skrönor och
spökhistorier

29 oktober kl. 14.

Högt och Lågt. Streamad föreläsning
Karin Perers om skogen.

November

11 november

Ord, ord, ord- en bok och berättardag

En skog av kunskap släpps. Bokmarknad, utlysande
av novelltävling,

9 november kl 18-20 via länk.

Kurs historisk förmedling del 1

23 november kl 18-20. del 2 via länk.

26 november kl 14

Högt och Lågt. Streamad föreläsning om textilier
med Erik Thorell.

December

6 december Kurs i historisk förmedling, del 3.
Praktiska uppgifter. Fysisk träff.

DFHF:s och
Dalarnas
museums
årsbok 2023.
"En skog av
kunskap",
boksläpp i
december.

**EN SKOG
AV KUNSKAP**

Vad kan du om allt möjligt ?

1. Fotbolls-VM har engagerat många;
vilka länder har vunnit flest VM-guld
på herr, respektive damsidan?

2. Vem skrev Röda Rummet?

3. Vem var Per Albin Hanssons
efterträdare som stadsminister?

4. "We shall fight on the be-
aches..." är en del av ett känt tal,
hållet av en känd politiker. Vem?

5. Vilket år hölls talet?

6. Både människor och platser byter
namn lite då och då:

a. St. Petersburg har haft två andra

namn, vilka?

b. Kaliningrad har haft ett annat
namn, nämligen...?

c. Istanbul hette...?

7. Och nedanstående personer gjor-
de sig kända under andra namn än
de som de har getts som barn.

a. Archibald Leach låter inte så
spännande, så denne brittisk-ameri-
kanske skådespelare är känd under
namnet...?

b. Iosef Vissariionvitj Dzjugasjvill
har inte gått till historien som en
särdeles sympatisk människa. Vilket
namn är han känd under?

c. Slutligen en svenska. Greta
Gustafsson är känd under ett annat
efternamn, vilket?

8. Vad heter huvudstaden i Mali?

9. Vilket är världens äldsta bilmärke
och när grundades det?

Svaren presenteras i nästa nummer av
Dagsverket. Svaren finns också på [dalarnas-
museum.se/verksamhet/dalarnas-hembygds-
forbund/](http://dalarnas-museum.se/verksamhet/dalarnas-hembygds-forbund/)

Rätta svar på förra numrets frågor:

1. Linum usitatissimum 2. st. Oljelin och
Spånadslin 3. 95 % 4. Margareta Jonth
5. Urd, Verdandi och Skuld 6. Svenska
kvinnliga nationaldräktsföreningen 7. Gustaf
Ankarcrona, Carl Larsson och Anders Zorn.
8. Axel 9. Västergötland

ORD ORD ORD BOK- OCH BERÄTTARDAG

Vem vill visa upp böcker och tidskrifter på
Tema-böcker och berättandedagen på
Dalarnas museum den 11 november?

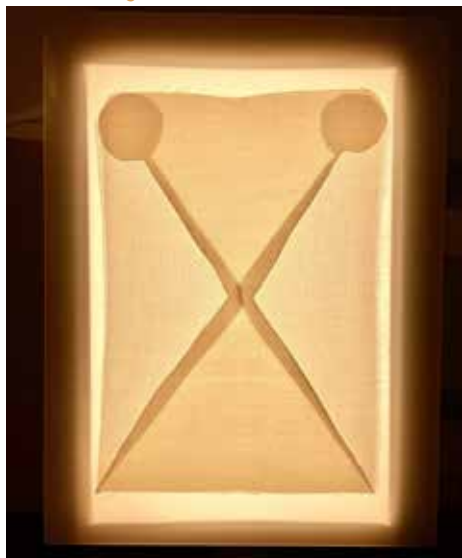
För mer info och bokning kontakta Marina,
marina.andersson@dalarnasmuseum.se.

B SVERIGE
PORTO
BETALT

BEGRÄNSAD
EFTERSÄNDNING
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen på baksidan
(ej adressidan)

Åter Stråla

Jenny Bergman

30/9-5/11 2023

KARIN FERNER

EXTRA ALLT OCH LITE TILL
LAD, SLIMS OCH KRONOR I EN ANDA AV ÅTERBRUK

KONSTHALLEN
15/9-12/11 2023

Dalarnas museum
Tel 023 0961 85 00, Stigenavägen 2-4, FALLIN
Från entré, Öppettider: vardag-söndag 11-17

Händer på museet

höst/vinter 2023

----- SEPTEMBER-----

3/9 • kl. 12.30, 50:-/pers
Familjesöndag:
Klippdockor

10/9 • kl. 11.15, 95:-/barn
Tassa genom museet

12/9 • kl. 17.00, 175:-/pers
Ting som talar:
Vallkullans utrustning
Programmet är på Krontallsv. 3

15-17/9 •
Dalarna Folk Fashion Weekend Museet är delvis stängt för allmänheten, se hemsida för info

15/9 • kl. 15.00
Vernissage: Karin Ferner
EXTRA ALLT och lite till - Lad, slims och kronor i en anda av återbruk

24/9 • kl. 14.00
Högt och lågt - Hur skriver man om de döda?
Streamas även digitalt

27/9 • kl. 12.00, 95:-/pers
Lunchvisning: Karin Ferner.
EXTRA ALLT och lite till - Lad, slims och kronor i en anda av återbruk

29/9 • kl. 13.00
Fredagsmatiné:
Falun på 40-talet

30/9 • kl. 14.00
Vernissage: Nysta historia, samtid, framtid

----- OKTOBER-----

1/10 • kl. 11.15, 95:-/barn
Tassa genom museet

8/10 • kl. 13.00-16.00
Föreläsning i samarbete med Konstfrämjandet

8/10 • kl. 12.30, 50:-/pers
Familjesöndag: Skapa med återbruk

10/10 • kl. 17.00, 175:-/pers
Ting som talar
Programmet är på Krontallsv. 3

14/10 • kl. 14.00-17.00
Workshop i samarbete med Konstfrämjandet

25/10 • kl. 12.00, 95:-/pers
Lunchvisning: Selma Lagerlöf och hennes förhållande till skogen

27/10 • kl. 13.00
Fredagsmatiné:
Falun på 50-talet

28-29/10 •
Älskade museer
Se separat program

29/10 • kl. 14.00
Högt och lågt - Skogen
Streamas även digitalt

31/10 - 5/11 •
Höstlov på museet.
Se separat program

----- NOVEMBER-----

5/11 • kl. 12.30, 50:-/pers
Familjesöndag: Folktro

11/11 •
Temadag: Böcker
Se separat program
Arkivens dag: Nyanser av en samling

12/11 • kl. 11.15, 95:-/barn
Tassa genom museet

14/11 • kl. 17.00, 175:-/pers
Ting som talar:
Tvåändssticket
Programmet är på Krontallsv. 3.

24/11 • kl. 13.00
Fredagsmatiné:
Falun på 60-talet

26/11 • kl. 14.00
Högt och lågt - Sockendräkter.
Streamas även digitalt

29/11 • kl. 12.00, 95:-/pers
Lunchvisning: Bilden av Dalarna

----- DECEMBER-----

2/12 • kl. 11.00-17.00
Temadag: Jul
Se separat program

3/12 • kl. 12.30, 50:-/pers
Familjesöndag: Julpyssel

12/12 • kl. 17.00, 175:-/pers
Ting som talar
Programmet är på Krontallsv. 3.

16/12 • kl. 14.00
Vernissage: DalaKonst 2023

28/12 • kl. 11.15, 95:-/barn
Tassa genom museet

29/12 • kl. 13.00
Fredagsmatiné:
Falun på 70-talet

Obs!
Våra program har begränsat antal platser, köp din biljett på tickster.com

Reservation för ändringar.
Info: dalarnasmuseum.se

Dalarnas museum